

9.7.2025

לכבוד

השופט צחי עוזיאל, מנהל מערכת בתי המשפט

שלום רב,

הנדון: הצעה למחשבה מחודשת ולהתמודדות עם הכשלים הקיימים בשירותי

המתורגמנות בהליך המשפטי

אנו פונות לכבודו בשם מערך הקליניקות המשפטיות בפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל אביב; בשם שורה של חוקרות בעלות מומחיות בהנגשה שפתית ובתרגום מאוניברסיטת בר אילן ומהמרכז האקדמי רופין; וכן בשם האגודה לזכויות אזרח וקו לעובד (ארגוני המגזר השלישי העוסקים בזכויות יסוד ומייצגים מדיינים שאינם דוברי עברית), בבקשה להידרש למהלך עמוק של חשיבה, לימוד ולבסוף – אסדרה, הכשרה ייעודית ובקרה על איכות המתורגמנות במערכת בתי המשפט, ובבקשה לערוך שינויים דרמטיים בשירותי המתורגמנות בהליך המשפטי.

כפי שיפורט, כיום חסר שירות זה שורה של יסודות בסיסיים ותשתיתיים הנדרשים להבטחת נגישות שפתית להליך המשפטי. בתוך כך נעדרים: אסדרת הזכאות לתרגום; מיפוי הצרכים השפתיים, הקוגניטיביים והאתיים ממתורגמנים בהליך; קביעת דרישות-סף בסיסיות ממתורגמנים ומיון אפקטיבי; יצירת מסלול ייעודי למתורגמנים משפטיים; הכשרה ייעודית למתורגמנים שתגובש ותנוהל על ידי הנהלת בתי המשפט בשיתוף פעולה עם אנשי מקצוע המתמחים במתורגמנות בכלל ובמתורגמנות משפטית בפרט; תקצוב ראוי של שירותי התרגום על מנת לאפשר גיוס מתורגמנים מקצועיים; בקרה על איכות התרגום; וגיבוש נהלים משלימים להליך המתורגם, בתוך כך נוהלי ניגוד עניינים; נהלים והנחיות לשופטים; ונהלי מזכירות הקובעים את היקפי הזכאות ומעגנים מדיניות אחידה וקוהרנטית לזכאות לתרגום.

הרקע לפנייה:

1. כמחצית מתושבי ישראל הם מיעוטים לשוניים ותרבותיים – עולים, מהגרים ומיעוטים ילידיים-לאומיים, ובהם ערבים ששפתם בעלת מעמד מיוחד; כ-500,000 איש בישראל חווים פערים וקשיים משמעותיים בקבלת השירות הציבוריים ובהבנתם. תרגום בבתי המשפט ממלא עבור קבוצות אלה תפקיד הכרחי ומרכזי בהנגשת ההליך המשפטי ובמימוש זכות הגישה לערכאות. עבור מי שאינם שולטים בעברית, השימוש בשירותי תרגום הוא תנאי מוקדם הכרחי לעשיית צדק ולהליך מאוזן, יעיל ומבוסס עובדתית. בנוסף לאזרחי המדינה, שוהים בישראל ונדרשים למגע עם מערכת המשפט, רבבות אנשים שאינם דוברי עברית, בתוכם פליטים ומבקשי מקלט, פלסטינים, מהגרי עבודה בהיתר וללא היתר ותיירים.

2. החובה להליך משפטי מונגש שפתית בהליך הפלילי מעוגנת בחוק סדר הדין הפלילי¹ וכן במשפט הבינלאומי,² אולם עד כה נמנע המחוקק ומערכת בתי המשפט, מלצקת **תוכן מקצועי** לחובה כללית זו, ואף **סוגיית התקצוב והמימון** של השירות לא אוסדרה באופן עקבי והמערכת לא נדרשה לה למעלה משני עשורים.³ כתוצאה מכך בקשות למימון מתורגמן נדחות באלפי הליכים אזרחיים מדי שנה אולם לא באופן עקבי המשקף את ערכיה או את תעדופה של המערכת, אלא בתלות בגורמים משתנים, שרירותיים ובלתי ניתנים להערכה מראש. בבתי הדין לעבודה ובבתי המשפט למשפחה נענים לבקשות לזימון מתורגמן להליכי הוכחות (בבתי הדין לעבודה קיימת שונות ביחס להליכים מקדמיים), ואילו בערכאות אזרחיות אחרות הדברים תלויים בשופט. ממענה לבקשה לפי חוק חופש המידע הנוגעת לכלל הערכאות, עולה כי בקשות למימון מתורגמן נדחות באלפי הליכים אזרחיים מדי שנה (למיטב ההבנה מהמענה, כרבע מהבקשות למימון מתורגמן בהליכים אזרחיים נדחות, אלא שהמערכת הממוחשבת אינה מפלחת את הנימוקים וההקשרים ולפיכך אין מידע שמאפשר ללמוד מדחיות אלה; המענה מיום 14.9.2020 מצורף ויסומן נספח א'). הלכה למעשה, מתנהלת הזכות לתרגום בהליך באופן שרירותי, ובלא הנחיה או אסדרה של עצם הזכאות והיקפה.
3. מתוך נתוני הנהלת בתי המשפט לשנים 2022-2024 מתברר כי עשרות אלפי דיונים מתורגמים נערכים מדי שנה בערכאות השונות; וכי מספרם עולה. בשנת 2022 היו כ-35 אלף דיונים מתורגמים; בשנת 2023 היו 31,860; ואילו בשנת 2024 היו למעלה מ-46 אלף דיונים מתורגמים בערכאות השונות (הטבלה צורפה במענה לבקשה לפי חוק חופש המידע, המענה והטבלה מצורפים ויסומנו ב'-ג').
4. הפער בין כמות הדיונים, כאמור, עשרות אלפים בשנה ובמספרים שרק הולכים וגדלים; מדגיש את החסר העמוק בהיבטים מהותיים של תוכן מקצועי ודרישות סף, כמו גם את היעדרה של מדיניות אחידה וקוהרנטית לזכאות לתרגום. גם הדרישות המינימליות שנקבעו במכרז הנהלת בתי המשפט, אינן מקוימות, ונרחיב על כך בהמשך.
5. למעשה, המערכת מעולם לא התאימה הלכה למעשה את המערכת לידע המתקדם בנושא המתורגמנות; היא לא הטמיעה כלים מקצועיים של תרגום משפטי, למרות שכאלה הוטמעו בעולם ואף שהתחום הולך ומתפתח (בד בבד עם חידושים טכנולוגיים שונים). המערכת לא בחנה מה היקף הנגישות השפתית הנדרש בהליכים שונים או בשלבים שונים של ההליך, ומה אופייה של נגישות שפתית. המערכת לא ניסחה וחייבה דרישות מקצועיות ממתורגמים בהליך המשפטי; ואף לא שקלה, למיטב הידיעה, הכשרה ייעודית, ולו בסיסית, ולהסמכה, לתרגום בהליכים משפטיים. אף התמורה המשולמת על השירות תואמת את היעדר הדרישות המקצועיות. שירותי התרגום שניתנים כיום במערכת בתי המשפט ניתנים על ידי נותני שירות

¹ חסד"פ נוסח משולב התשמ"ב (1982), סימן ג' (פרוטוקול ותרגום) סעי' 140-142.

² סעי' 6.3' לאמנת זכויות האדם של מועצת אירופה:

Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Council of Europe, Rome 1950 <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Word/005.doc>, accessed Oct. 07.

³ בשנת 2002 הורה מנהל מערכת בתי המשפט דאז, כב' הש' ארבל, לחדול ממימון תרגום בהליכים אזרחיים (הודעת כב' הש' ארבל מיום 8.8.2002). כעבור שנים, נראה כי המדיניות היא לממן תרגום בהליכים בבתי הדין האזרחיים לעבודה ובבתי המשפט למשפחה כברירת מחדל, ואילו בערכאות אזרחיות אחרות הדברים תלויים בשופט, ואין מדיניות רשמית גם ביחס לסוגיית המימון.

חיצוניים שזכו במכרז, ובפועל על ידי אנשים פרטיים המועסקים בעצמם כנותני שירותים לחברות ובתמורה זעומה, שספק אם היא מגיעה לשכר המינימום בלוויית זכויות קוגנטיות. זו העסקה ארעית, לא יציבה, ונעדרת כל גמול סוציאלי, שנעשית על פי רוב על ידי אנשים שאין להם ברירות תעסוקתיות רבות אחרות.

6. התוכן הניתן לשירות מהותי זה, מעוגן במכרז פומבי לאספקת השירות (מכרז פומבי מס' 63/18 לאספקת שירותי תרגום ומתורגמנות במערכת בתי המשפט" מיום 12.11.2018; להלן "המכרז"). ככלל, מכרז אינו תחליף לאסדרה ורגולציה, אולם גם בהינתן זאת, וכפי שנפרט עוד להלן, המכרז הנדון חסר ולקוני, ואינו מספק מענה להיבטים יסודיים של מיון, סינון, דרישות מקצועיות, הכשרה, חובות אתיים יסודיים או בקרה על איכות; ומעט ההיבטים המעוגנים בו בתחומים אלה – אינם מיושמים.

7. ביוני 2024 פורסם בקליניקות המשפטיות בפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל אביב דוח אודות ההליך המשפטי המתורגם, הנסמך בין היתר על תצפיות סטודנטים למשפטים על דיונים מתורגמים בבתי הדין האזוריים לעבודה. מהדוח עלה כי המקצועיות של המתורגמנים נמצאת על מנעד רחב שנע בין רמה שפתית ירודה לבין תרגום מקצועי; וכי הסיכויים לרמה מקצועית ירודה נוסקים ככל שמדובר בשפה שאינה שגורה. התברר גם כי צדדים נדרשים להעיד בשפה שאינה שפת אמם; כי השופטים אינם מוודאים, ככלל, את רמת השליטה של העד בשפה שאינה שפת אמו; כי אין כל פיקוח על טיב התרגום או הכוונה למתורגמן; כי המערכת אינה נוקטת כל אמצעי לפשט ולהקל על ההליך המתורגם (למשל: הקצבת זמן ארוך יותר לעדות מתורגמת; הקלטת הדיון חלף הקלדה; החלפת מתורגמן לאחר זמן נקוב ועוד). כתוצאה מכל זאת מתרחבים וגדלים פערי הכוחות וההבנה במהלך המשפט בין התובע, שאינו דובר עברית, לבין כל הגורמים המעורבים בהליך המשפטי: בין התובע לנתבע (בדרך כלל המעסיק), בין התובע למערכת המשפט, ובין התובע לעורך דינו. ההתרשמות מהתצפיות היתה שהתביעה מנוהלת מעל לראשו של צד שאינו דובר עברית; שהבנת צד כזה את המתרחש הליך היא אפסית; וכי מראש דיונים מתורגמים מאופיינים בכשלים ביורוקרטיים רבים. התמונה בכללותה העלתה חשש מבוסס כי היעדר האסדרה וההנחיה, כמו גם אי-מימוש רכיבי יסוד שנקבעו במכרז – מסבות פגיעה חמורה ותשתיתית להיתכנות להליך מתורגם צודק, ואף פוגעות באמון של אוכלוסיות אלה במערכת המשפט. הדוח מצורף ויסומך ד'.

8. לאחר שפורסם הדוח, קיבלנו פניות אודות הנושא ממייצגים בערכאות אחרות, לרבות במסגרת ההליך הפלילי, והתברר כי סוגיית התרגום הינה בעיה החולשת על כלל הערכאות במערכת בתי המשפט, וכי הכשלים האתיים והמקצועיים שזוהו בתרגום בתי הדין לעבודה קיימים במערכת כולה. בנוסף, הובא לידיעתנו ממצאי מחקר שנעשה במערכת עצמה לפני למעלה מעשור, ושמצא פגמים קשים במערך המתורגמנות בבתי המשפט: היעדר מודעות לפרמטרים המקצועיים ולסוגיות המורכבות הכרוכות במתורגמנות בתי משפט, היעדר הגדרה של תפקיד המתורגמן ושל מעמדו בבית המשפט, היעדר הדרכה, הכשרה ייעודית והסמכה למתורגמני בית משפט, שכר נמוך ותנאי עבודה ארעיים ובלתי נאורים, חוסר פיקוח, מכרזים שהקשר בינם לבין הצרכים רופף, הפרה עקיבה של חלק מתנאיו של המכרז, ואי נקיטת אמצעים לשיפור

המקצועיות.⁴ מתברר אם כן, כי בכלל הערכאות ניכרות השלכות התקצוב הגירעוני; החוסר במיפוי התנאים לתרגום הולם; היעדר דרישות סף ומיון; החוסר בהכשרה ובהסמכה; והיעדר כל פיקוח ולו מינימלי, על איכות התרגום.

9. סופו של יום, למרות חשיבות התרגום לרבים מאוכלוסיית ישראל ולרבות השוהים בישראל שאינם אזרחים, התרגום בהליך המשפטי לוקה בכשלים חמורים, הפוגמים בהיתכנות להליך צודק למי שנזקק לתיווך שפתי.

10. בתקווה כי פנייה זו תמצא אוזן קשבת, ננסה לעמוד להלן על החסכים העיקריים בהליך המתורגם, כפי שעלה משורה של מידעים שיפורטו להלן, ומניתוח השוואתי של יישום התחום במקומות אחרים בעולם. יוער כי אין בניתוח זה כדי להחליף חשיבה מעמיקה ומקצועית (רצוי בסיוע מומחים למתורגמנות בכלל ולמתורגמנות משפטית בפרט), ופנייה זו נועדה להתניע תהליך למידה אמיתי, שסופו בשינוי מערכתי.

11. ברקע בקשתנו להתחיל הליך חשיבה מסודר נבקש להדגיש, כי אף שישראל לא הקדישה מחשבה מספקת של ממש לתרגום בהליך המשפטי, הלכה למעשה קיימת כתיבה אקדמית ומקצועית ענפה על נושא זה, ואף מדינות רבות מאסדרות את הנושא לאחר שערכו מיפוי וגיבוש צרכים מערכתיים רחבים, מביאות לידי ביטוי אינטרסים ציבוריים בדבר נגישות לצדק וביורור האמת. מתורגמנות בהליך המשפטי נתפסת במדינות רבות וגם במחקר, כענף עצמאי בתחום המתורגמנות, שבו הדגש הוא על מקצועיות, המכוונת למהימנות, לדיוק, להיעדר משוא פנים וניגוד אינטרסים ולשמירה מוקפדת על גבולות התפקיד. מתורגמנות מסוג זה נתפסת כיום כדיסציפלינה המעוגנת בתיאוריה, מגובה במחקר אקדמי ומקצועי, עם כללי אתיקה והתנהגות מקצועית, סטנדרטים מקצועיים ונהלים מומלצים.

12. החלוצות בתחום נקיטת מדיניות לשון מסודרת בתחום זה היו אוסטרליה ושוודיה, אך גם באנגליה, בקנדה, בדנמרק ובארצות הברית, וכן במדינות נוספות, התרחשו תהליכים במגמת התמקצעות. מגמה זו כוללת בין היתר כתיבת קודים לאתיקה מקצועית, הקמת מנגנוני הכשרה והסמכה, גיבוש מבנים ראויים להעסקת מתורגמנים, סטנדרטיזציה של איכות התרגום ועוד. קיימות מדינות שבחרו להקים גופים ציבוריים לאסדרה והסמכה, ויש כאלה שעברו למיקור חוץ ולהפרטה, אולם גם זאת תוך עבודה על יציקת תוכן מקצועי וקביעת פרמטרים יסודיים ובתוך כך: הגדרה של תפקיד המתורגמן, מעמדו ואופן השתלבותו במערכת המשפט, קודי אתיקה וכללי התנהגות מקצועית, הכשרה מקצועית והסמכה, סוגיות של שכר, תנאי עבודה ומסלולי קריירה, סוגיות של איכות במתורגמנות בתי משפט, עקרונות לפתרון דילמות המתעוררות במהלך התרגום, מונחונים משפטיים רב-לשוניים, סוגיות בין-תרבותיות, סוגיות טכניות כגון אקוסטיקה, מיקום בחלל בית המשפט ושימוש בציוד אלקטרוני, לרבות אפשרות לתרגום מרחוק בווידאו (כלי זה יהפוך להיות הכרח, בפרט בשעה שמתאפשרת בימים אלה ממש כניסתם של רבבות מהגרים ממדינות מוצא ושפות שאין בישראל כל תרגום עבורם)

⁴ נרי סבניה – גבריאלי, מתורגמנות בבתי המשפט מטעם מדינת ישראל: בחינה בקרתית של רמת המקצועיות, עבודה לתואר מוסמך במחלקה לחקר התרגום באוני' בר אילן, 2008.

וסוגיות הקשורות לתחומי אחריותם של הנהלת בתי המשפט, ספקי התרגום לבתי המשפט, השופטים, עורכי הדין, המתורגמנים עצמם וגורמים אחרים.

13. בפנייה זו נסקר את הפגמים בתוך המבנה הקיים, אולם בפתח הדברים חשוב לומר שלטעמנו הסוגיה ראויה לטיפול מערכתי מתקדם וארוך-טווח, על מנת לגבש אסדרה ורגולציה שתיתן מענה לצרכים השפתיים לאורך זמן. נעיר כי לטעמנו, כדאי לשלב בחשיבה ארוכת הטווח גורמים אקדמיים ומקצועיים מתחום המתורגמנות בכלל והמתורגמנות המשפטית בפרט, וכן גורמים שיכולים להעלות על הדעת פתרונות טכנולוגיים שונים לפיקוח ולהבניה של ההליך המתורגם.

הכשלים באסדרה המכרזית הקיימת:

14. התוכן המקצועי היחיד הניתן לשירות התרגום בהליך המשפטי, הוא זה המעוגן במכרז פומבי לאספקת השירות (מכרז פומבי מס' 63\18 לאספקת שירותי תרגום ומתורגמנות במערכת בתי המשפט" מיום 12.11.2018; להלן "המכרז").

15. לטעמנו, וכעניין עקרוני, אין מדובר בשירות אשר ניתן להסתפק במכרז כדרך יחידה לעיצוב השירות. אולם גם בלא להידרש להיבט הצורני, המכרז הנדון חסר ולקוני, ואינו מספק מענה להיבטים יסודיים של מיון, סינון, דרישות מקצועיות, הכשרה, חובות אתיים יסודיים או בקרה על איכות התרגום; ומעט ההיבטים המעוגנים בו בתחומים אלה אינם מנוסחים בידי אנשי המקצוע המתמחים בתחום המתורגמנות בכלל והמתורגמנות המשפטית בפרט – ואינם מיושמים.

16. ברובד המקצועי של סינון נותני השירות – המכרז דל מאוד בדרישות המקצועיות מהמתורגמנים בהליך, למרות חשיבותם ההכרחית להליך צודק. נעיר, במכרזים מדינתיים לאספקת תרגום בעניינים רגישים הרבה פחות מערכאה משפטית החורצת גורלות, נוסחו דרישות סף מסוימות או נעשה מדרג איכות בהתאם לשיקולים ראשוניים של ניסיון ואיכות המתורגמנים.⁵ במכרז של הנהלת בתי המשפט אין הלכה למעשה דרישות סף ממשיות, ואף אין הליך מיון מקצועי של המתורגמנים. אמנם, במכרז מפורט הליך המיון ביחס למבחן מקצועי⁶ הכולל בדיקת רמת המתורגמן בשפת האם ובשפה העברית בנוכחות נציג מקצועי מטעם הנהלת בתי המשפט;⁷ אולם שלב זה מעולם לא הופעל אף שהח"מ היו מעורבות בניסיון לקדם צעדים לשיפור ההנגשה הלשונית, ובתוך הצעדים שביצועם החל אולם לא הושלם או יושם הלכה למעשה: ניסוח קוד אתי; חיבור מילון מונחים בסיסי בערבית, רוסית ואמהרית; קיום בחינות כניסה; תכנון ימי עיון (ואף התקיים יום עיון בודד כ"פיילוט"); הקמת "מנהלת תרגום"; כינוס

⁵ כך למשל, במכרז פומבי 1068/2024 של משרד הרווחה והשירותים החברתיים, נדרשים המתורגמנים להיות בעלי ותק של לפחות 3 שנים בשפות, ויש ניקוד למספר המתורגמנים הזמינים בעלי ניסיון, כחלק מהניקוד שניתן לאיכות ההצעה (סעי' 8 למכרז דנא). דירוג איכות המבוסס על ניסיון קודם והיקפו קיים גם במכרז 6/24 של רשות הגבייה והאכיפה (סעי' 4.1.2 למכרז דנא). זה אמנם נכון על הנייר אבל בפועל ההנגשה הלשונית והמתורגמנות בתחום הרווחה הן לקויות, חסרות ואף כלל לא קיימות במכרז 85/2022 של משרד הבריאות לשירותי תרגום, נדרש כי לפחות חלק מהמתורגמנים של הספק יהיו בעלי תואר אקדמי; וכן נדרש שיהיו בעלי ניסיון רודם בתרגום או תמלול של לפחות 300 עמודים מתומללים או מתורגמים בשלוש השנים הקודמות למכרז (סעי' 6 למכרז דנא – תנאי הסף). עדיף אפילו יותר לצטט את המכרז החדש – לפרטים אנא פנו לד"ר מיכל שוסטר

⁶ המכרז, סעיפים 2.6.2.3.2-2.6.2.3.7.

⁷ המכרז, סעיף 2.6.1.1.1.

ועדת שופטים שעברה ואישרה את הקוד האתי ועוד. למרבה הצער, הפעילות תמה ולא התקדמה וברובה אף לא יושמה. **הלכה למעשה, כבר לפני עשור נעצרה כל התפתחות בנושא והדברים נותרו בחלל האוויר.** ממענה לבקשה לפי חוק חופש המידע מיום 2.1.2024, עולה כי מעולם לא קוים בפועל מבחן מיון מקצועי למתורגמנים (המענה סומן לעיל כנספח א'). קוד אתי, בהתאם לחוזים שנבחנו, גם אם קיים, אינו מועבר לספקים, אינו נכלל במכרז, ואינו חל על המתורגמנים. הנה כי כן, הדרישות הפורמליות הקבועות במכרז ביחס ליכולות הנדרשות של המתורגמנים בעניין השליטה הן בשפת התרגום והן בשפה העברית, לרבות ציון הסף הנדרש במכרז, אינן מיושמות בפועל ולא יושמו מעולם. הלכה למעשה הליך המיון מסתמך בעיקר על המלצות והצהרות עצמיות. למיטב הידיעה, להבדיל מהשירות הניתן לגופי מדינה חקירתיים, אין כל סינון של מועמדים ביחס לעברם הפלילי, ואין בחינה של יכולותיהם הרגשיות והקוגניטיביות שאינן קשורות לידיעת השפה.

17. ברובד **הכשרת המתורגמנים**, שלבים בסיסיים של הכשרה ותחזוקה מקצועית שוטפת הם אופציונליים בלבד במכרז,⁸ וממילא מעולם לא יושמו (ר' סעי' 3.2 למענה לבקשה לפי חוק חופש המידע נספח ג' לעיל). הלכה למעשה, המתורגמן המגיע לתת שירות במערכת בתי המשפט אינו מקבל הכשרה ייעודית ביחס למקומו של התרגום ומאפייניו; לתיווך הבין-תרבותי הנדרש כחלק ממעשה התרגום; לאופי ההליכים השונים; לדרישות המקצועיות והאישיות ממנו; או למושגים משפטיים הנדרשים על מנת לתווך לצד שאינו דובר עברית את ההליך. גם אם המתורגמנים שולטים בשתי השפות ביניהן הם נעים, חוסר בקיאות במושגים המשפטיים פוגעת ביכולת המתורגמנים להבין את ההליכים. כתוצאה מכך נפגעת יכולת המיוצג שאינו דובר עברית, להבין את התפתחות ההליך שהוא עצמו עומד במרכזו, נפגעת תחושת הצדק, ועלולה להיפגע גם היעילות השיפוטית. המענה לסוגיה יסודית זו במכרז היא חיוב ספקים לתת למתורגמנים עמם הם עובדים "מילון מונחים", ותיקופו ע"י הנהלת בתי המשפט מעת לעת. מילון זה אמור להילמד על ידי המתורגמנים באופן עצמאי, בלא שמשולמת תמורה עבור זמן הלמידה (בהתחשב בכך ששכר המתורגמנים בהתאם לתנאי המכרז קרוב מאוד לשכר המינימום, למידת מילון המונחים באופן עצמאי מורידה את התמורה של מי שיענה לדרישה זו אל מתחת לשכר המינימום; ר' על כך בהמשך). בכל מקרה, אין כל גורם שתפקידו לבחון את הבקיאות במילון זה ולוודא שאמנם נלמד. כך או אחרת, לטעמנו מוטל ספק רב אם מילון מונחים הוא הכלי ללמד אדם שאינו משפטן (והדרישות ממנו הן בקושי ל-12 שנות לימוד), מונחים משפטיים באופן שאכן יאפשר לו להבין את המתרחש בהליך המשפטי. גם שלב התחזוקה המקצועית המצוין במפורש במכרז⁹ אינו מתקיים ולמיטב ההבנה מהמענה לבקשתנו למידע, לא התקיים מעולם. ימי העיון המצוינים במכרז ונועדו למתורגמנים, לא נערכו. הלכה למעשה, איש אינו דואג שאותם מתורגמנים שלא מוינו, לא סוננו ולא הוכשרו, זוכים לפחות לתחזוקה מקצועית שוטפת.

18. ברובד **האתיקה** מסתמך המכרז על הצהרה עצמית מינימלית להיעדר ניגוד עניינים, שאיש לא יצק לה תוכן. הנהלת בתי המשפט אינה מדריכה את הספקים או המתורגמנים לזיהוי ניגוד

⁸ המכרז, סעיף 2.6.2.

⁹ המכרז, סעיף 2.6.2.2.1.

עניינים והבנת המונח לעומקו. לצד היעדרן של דרישות מקצועיות או דרישות השכלה, אין כל אזכור לניגודי עניינים במסגרת ההליך ואין מי שבודק עובר לדיון המתורגם או במהלכו האם המתורגמן מצוי בניגוד עניינים. נעיר כי בשפות הנדירות היבט זה דרמטי במיוחד, ומקרים בהם המתורגמן עשוי להיות בקשר כלכלי עם צד מסוים אינם נדירים. כך, מעט מאוד מתורגמנים לשפה התאית ולטיגריניה נמצאים בישראל, ורבים מהם עובדים עם המדינה בהקשרים שונים (רלוונטי להליכים בהם המדינה היא צד ישיר, כמו במקרים שבהם נמצאו בהליך פלילי מתורגמנים ששימשו גם מתורגמנים בחקירת המשטרה של החשוד); או מצויים בקשר כלכלי עסקי עם נציגי המעסיקים מהמגזר החקלאי בהקשרים אחרים, ומשמשים מתורגמנים בתביעות עבודה נגד אותם גורמים.

19. אשר להיבטי בקרה, פיקוח, סנקציות ואכיפה, כיום אין כל פיקוח על עבודת המתורגמנים מטעמה של הנהלת בתי המשפט והפיקוח על איכות השירות נשען על הצהרות ודיווחים עצמיים מצד המתורגמנים, ללא בקורות חיצוניות או מנגנוני משוב יעילים. אף שבמכרז מצוינות בדיקות פתע, בחינות מדגמיות, משובים או הערכות תקופתיות,¹⁰ מהמענה לבקשה לפי חוק חופש המידע (נספח ג' לעיל), עולה כי מעולם לא נעשו בדיקות מדגמיות של מתורגמנים שכן לא נמצאה חברה מקצועית שתוכל לתת את שירות הבדיקה המדגמית (סעי' 3.2 למענה דנא). משלא מופעל כל כלי לבחינת איכות השירות, לא ניתן להפעיל את הסנקציות שנקבעו במכרז בנסיבות של גילוי ליקויים או איכות תרגום ירודה.

20. מבנה העסקת המתורגמנים אינו תורם לתוצאה הסופית, של שירות בלתי מקצועי. תנאיהם הכספיים של המתורגמנים והתמורה המשולמת להם, כדי להפוך את מעט ההיבטים המקצועיים בשירות למקפחים ואף גירעוניים, ואת השירות כולו לבלתי אטרקטיבי לאנשי מקצוע ולא מאפשר עבודת תרגום מיטבית. כך למשל, ביחס לחלוקת מילון מונחים בלא לטרוח לשלם על זמן למידתו; כך ביחס להיעדר תשלום על חניכה למתורגמנים חדשים (מתורגמנים בשלב החניכה לא זכאים לתשלום, אלא המתורגמן הוותיק המלווה אותם בלבד.¹¹ אין צורך לומר כי המכרז אינו מתקצב זמן הכנה מינימלי לדיון, או זמן לרענן את זכרונם במונחים הרלוונטיים ולהכין מונחים שיופיעו בתיק.¹² וזאת כאשר עסקינן בשכר מינימלי, ומבנה התקשרות עם מתורגמנים שאינם עובדים אלא עוסקים עצמאיים בתמורה נמוכה ביותר, ללא כל הגנה של משפט העבודה ודיניו, בלא מינימום של יציבות תעסוקתית או זכויות סוציאליות.¹³ ברי כי מבנה זה מתמרץ תחלופה גבוהה ושימוש במתורגמנים בלתי מקצועיים.

21. זאת ועוד; השירות נעדר כלים המאפשרים עבודה מקצועית, וזאת מסיבות כלכליות גרידא. כך, המחקר מלמד כי על מנת לאפשר למתורגמן בתרגום עוקב לעשות עבודה טובה, בדיונים

¹⁰ המכרז, סעיף 2.5.1.1.7.

¹¹ סעיף 2.6.1.2 למכרז.

¹² השו לעניין חשיבות הדבר לתרגום מקצועי: Shlesinger, M. (1997), Quality in Simultaneous Interpreting in: Gambier, Gile & Taylor(eds.), Conference Interpreting: Current Trends in Research, John Benjamins; Morris, R. (1993), Images of the Interpreter: A Study of Language-switching in the Legal Process, unpublished PhD for the Department of Law, Lancaster University.

Amsterdam/Philadelphia, pp. 123-131

¹³ ראה נספח א' למכרז, סעיף 7.3 (ב).

ארוכים ראוי להעסיק שני מתורגמנים שיחליפו וינטרו זה את זה;¹⁴ יש לאפשר למתורגמן להתכונן לדיון, לרענן את זכרונו במונחים הרלוונטיים ולהכין מונחים שיופיעו בתיק; ולאפשר לו זמן הכנה שישפר את הבנת התיק הדרושה לתרגום מקצועי.

לסיכום:

אסדרת התרגום במערכת בתי המשפט לוקה בחסרים, בפגמים ובבעיות, אשר מביאות לפגיעה קשה באיכות השירות ובטיבו, עד כדי פגיעה בנגישות לצדק של קבוצה ניכרת מהמתדיינים במערכת בתי המשפט. התרגום הבלתי מקצועי עלול להחריף את אי האמון במערכת המשפט.¹⁵ הנתונים האמורים מעלה באשר לכמות ההליכים המתורגמים, ממחישים את הפער בין מי ששפתם מאפשרת להם נגישות לצדק, ובין מי שלא. בערכאות מסוימות ובהליכים מסוימים, שיעור המתדיינים שאינם דוברי עברית גבוה הרבה מעל מחצית, אף שנתון זה לא מסופק מהנהלת בתי המשפט, כך המצב, להערכתנו, בהליכים פליליים ובבתי הדין לעבודה – ערכאות שממילא קיימים בהם פערי כוח מובנים בין שני הצדדים (להלן). העובדה שלא נעשה כל ניסיון להתקדם לשימוש באמצעים טכנולוגיים של תרגום מרחוק, אלא בשורה של ערכאות ובשפות נדירות בפרט מתורגמים דיונים באמצעות טלפון נייד, היא תעודת עניות למערכת בשנת 2025.¹⁶

כלים הקיימים במדינות שונות, בתוך כך למשל הכשרה נושאת תעודה לתרגום קהילתי הממומנת במלואה על ידי המדינה, ואף משמשת כלי סינון;¹⁷ או הכשרה ייעודית למערכת משפטית, אשר כחלקה קיימים שלבים של הבהרות מינוחים, הבנייה של תפקיד המתורגמן בהליך; הדרכה הדדית של מתורגמנים, שופטים וקלדנים, והסמכה למתורגמנות משפטית¹⁸ – אינם קיימים בישראל, ולטעמנו יש לקדם באמצעות חשיבה מקיפה, מובנית וארוכת-טווח.

¹⁴ הח"מ ייצגה שורה של תובעים מגואטמלה בעדויות מוקדמות בהן נאלצה מתורגמנית לתרגם חקירות נגדיות בדיון שנמשך מהשעה 8:00 בבוקר ועד אחרי 1:00 בלילה, יום אחרי יום. סעי' 20-10-35844 ואח' (בית הדין לעבודה באר שבע).

¹⁵ כך למשל, דוח שנעשה בקרב אסירים בארה"ב שאינם דוברי אנגלית וההליך הפלילי בעניינם הסתמך על תרגום, נמצא שרובם כלל לא ידעו בגין איזה עבירות הורשעו, וכי בהוואה בינם לבין אסירים דוברי אנגלית נמצאו פערים משמעותיים בתחושת האמון שלהם במשפט בעניינם ובשאלה אם קיבלו יומם. New Jersey Task Force Final Report, p. 126.

¹⁶ ר' פרסום של הסגוריה הציבורית מיום 26.6.2025, בו סופר על עצור מסרי לנקה שלא הגיעו מתורגמנים לשני דיונים בעניינו, נערך תרגום דרך טלפון נייד. העצור שהה במעצר למעלה משבוע בלא להבין את ההליך בעניינו. פרסום בעמוד הפייסבוק של הסגוריה:

https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=1043009844680029&id=100069130693102&rdid=wCEo#QorQeIHOR7VK

¹⁷ כך, בשוודיה יש שני גופים הממונים על הסמכת מתורגמנים קהילתיים (או מתורגמנים במגזר הציבורי), כולל מתורגמני בית משפט. על ההכשרה אחראי המכון לחקר התרגום והמתורגמנות של אוניברסיטת סטוקהולם (Institute of Interpretation and Translation Studies, IITS). בשפות שבהן לא ניתן למצוא כוח הוראה אקדמי, נעשית ההכשרה במסגרות של חינוך מבוגרים. במכון מלמדים תכנית מתורגמנות בסיסית ואחריה התמחויות בתחומים השונים של המתורגמנות הקהילתית, והלימודים מסובסדים על ידי ממשלת שוודיה במלואם. על ההסמכה ממונה הסוכנות השוודית לשירותים משפטיים, פיננסיים ואדמיניסטרטיביים (Kammerkollegiet) ותעודת הסמכה ניתנת על סמך בחינה בת שני חלקים: בחינה בכתב, שבה יש להוכיח שליטה בידעית החברה השוודית, בקוד האתיקה של המתורגמנים ובסטנדרטים מקצועיים, וכן במינוח בשתי השפות של בחינת ההסמכה (שוודית ושפה נוספת); ובחינה בעל-פה על כל אי-הבנה, ובסוף הדיון מקבל המתורגמן הזדמנות להעיר הערות נוספות. גם בספרד כפוף התרגום חייבים בבחינה מיוחדת נוספת. מתן ההסמכה תלוי בתעודת יושר. את התעודה יש לחדש פעם בחמש שנים, ולצורך החידוש יש להוכיח פעילות במתורגמנות.

¹⁸ בדנמרק, כפופה מתורגמנות בתי המשפט ל"חוק סדרי משפט", ההכשרה ובחינות ההסמכה נערכות בבתי הספר למינהל עסקים של דנמרק, המספקים קורסים במתורגמנות כחלק מתכנית הלימודים. תעודה ניתנת מטעם משרד התעשייה הדני. המוסמכים נכללים ברשימה מיוחדת אשר מועברת לבתי המשפט ולתחנות המשטרה, ומותר להשתמש רק במתורגמן מרשימות אלה. נורבגיה הגדירה את תפקיד המתורגמן בחקיקה, ולפיה מצוין המתורגמן להודיע לבית המשפט על כל אי-הבנה, ובסוף הדיון מקבל המתורגמן הזדמנות להעיר הערות נוספות. גם בספרד כפוף התרגום המשפטי להסמכה מובנית. יצוין כי מחקרים השוואתיים מראים כי מתורגמנים המקבלים הסמכה ייעודית לבתי

אולם אין לחכות להליך חשיבה ארוך-טווח כזה, על מנת לטפל בפגמים מידיים כפי שתוארו לעיל, וזאת על דרך של תיקון המכרז, יישום כלים יסודיים למיון, סינון, הכשרה ותחזוקה מקצועית; וכן על דרך של הגדרה ראשונית להיקפי הזכאות ולהנחיית השופטים בערכאות השונות ביחס להליך המתורגם. ובפרט יש לפעול כדלהלן:

א) **יש להבהיר כי קיימת זכאות לתרגום בהליך המשפטי בכל ההליכים ובכל הערכאות.** בנוסף, יש לגבש נהלי מזכירות הקובעים את היקפי הזכאות ומעגנים מדיניות אחידה וקוהרנטית לזכאות לתרגום.

ב) **לגבש קריטריונים מקצועיים לרמת התרגום הנדרשת בהליך המשפטי.** יש להגדיר באופן שיטתי, מקצועי ומובנה, בסיוע יועצים חיצוניים המומחים במתורגמות בכלל ובמתורגמות משפטיות בפרט, מהי רמת השירות הנדרשת לתרגום בבתי המשפט, ולמפות את הצרכים השפתיים, הקוגניטיביים והאתיים הדרושים ממתורגמים בהליך.

ג) **לשנות ולשפר את דרישות הסף ממתורגמים ולייצר תהליך מיון אפקטיבי.** לכל הפחות יש לדרוש בטרם הזמנת מתורגמן לעבודה במערכת בתי המשפט מבחני ידיעת שתי השפות ומבחני היכרות עם מושגים משפטיים ותרבותיים בשתי השפות שיופעלו על ידי גורם חיצוני לספק; מבחני אישיות ויושר; בחינת ניגודי אינטרסים; וגיבוש קריטריונים נוספים בעזרת מומחים לתחום התרגום.

ד) **הפיכת ההכשרה של מתורגמים לחובה, לקיחת אחריות על תכני ההכשרה והיקפה, תקצוב ההכשרה לרבות שכר במהלכה, גיבוש תכני הקורס, לרבות תכנים עיוניים ומעשיים-מקצועיים, המבחינים, החומרים המקצועיים ועוד.** הכשרה ייעודית זו תנוהל על ידי הנהלת בתי המשפט בשיתוף המומחים במתורגמות בכלל ומתורגמות משפטיות בפרט. יודגש כי היבט זה נדרש במכרז אולם מעולם לא יושם.

ה) **שמירה על כשירות מקצועית בכלל זה ימי עיון, עם תוכן שייקבע בשיתוף נציגי הנהלת בתי המשפט על בסיס מסקנות תקופתיות מתפקוד המתורגמים.** גם היבטים אלה נוסחו במכרז ולא יושמו מעולם. בנוסף, יש לאפשר למתורגמן להתכונן לדיון, לרענן את זיכרונו במונחים המשפטיים הרלוונטיים, להכיר ולהבין את התיק לעומק.

ו) **התאמת אופן ניהול ההליך, ע"מ לפשט ולהקל על ההליך המתורגם מתוקף אופיו הייחודי והצרכים העולים מכך.** למשל, הקצבת זמן ארוך יותר לעדות מתורגמת, הקלטת הדיון חלף הקלדה, החלפת מתורגם לאחר זמן נקוב ועוד. נציין כי מדובר ברעיונות נקודתיים אך אנו קוראים לחשיבה מקיפה ורחבה יותר בהקשר זה.

ז) **בדיקה אתית והטמעת מנגנון ניגוד עניינים:** טיפול מערכתי בבדיקה אתית ומנגנון לאיתור ניגוד עניינים לרבות ניסוח מניעות הנובעות מניגוד עניינים (שכיום אין נדרשות כלל).

המשפט, מפגינים דיוק ותוצאות טובות בהרבה. ר' סקירה אחרונה בנושאים אלה: "Translating" legal translation, Marie-Hélène Girard and Noelle Peach training theory into practice: the McGill University experience, 2023.

(ח) **הקמת מנגנון פיקוח** לרבות בדיקות איכות אובייקטיביות של התרגום, איסוף משוב דיגיטלי וכיוצ"ב. גם היבט זה טופל (הגם שחלקית) במכרז, אולם לא יושם.

(ט) **שינוי מבנה ההתקשרות והפיכת השירות למתגמל ויציב**: חיוב מודל העסקה הכולל תנאים סוציאליים מלאים, מנגנוני קידום ותמריצים לתרגום איכותי; וגיבוש מדדים כלכליים שיאפשרו תשלום מלא למתורגמנים ויתמרצו מצוינות ומקצועיות.

(י) **הכשרה לשופטים בנושא תרגום**: נוכח ריבוי הפגמים בשירות הקיים מחד, ושליטת השופטים על ניהול ההליך מאידך, יש לפעול להכשרה ייעודית בכל הערכאות הפרטניות על מנת לטייב את ההבנה של השופטים ביחס למקצוע התרגום המשפטי, בהכשרה ייעודית על ידי מומחים מתחום התרגום המשפטי.

(יא) **בחינת שימוש בטכנולוגיות תרגום מבוססות בינה מלאכותית לטובת פיקוח ובקרה אוטומטיים**: נציע להעמיק במחשבה על האפשרות לשלב כלים מבוססי בינה מלאכותית. מן הראוי לבחון, במסגרת תהליך הלמידה וההתפתחות המערכתית, את הפוטנציאל הגלום בטכנולוגיות תרגום מתקדמות מבוססות בינה מלאכותית כתוספת שתאפשר בקרה בזמן אמת על טעויות בתרגום. מבדיקה שטחית של הנושא (איננו מתחום הבינה המלאכותית), קיימים בשוק כלים טכנולוגיים שמסוגלים לסייע כמערך תמיכה לתרגום, למשל בזיהוי מונחים משפטיים והצעות לתרגומם, ותמיכה בשיפור עקביות ודיוק. כמובן שהכלים הקיימים יצטרכו לעבור התאמה למערכת הציבורית בהיבטי אבטחה, פרטיות וסוגיות ייעודיות נוספות, אך עקב קיומה של הטכנולוגיה בתחום התרגום, אנו רואים בכך פתרון שיש לבחון אותו לעומק

(יב) **הצעה למסגרת בחינה רב-תחומית**: כדי לאפשר בחינה מסודרת ומקצועית של סוגיה זו, מוצע לשקול הקמה של צוות בין-תחומי, או רב-משרדי אשר יכלול נציגות מהנהלת בתי המשפט, מומחים אקדמיים ומקצועיים למתורגמנות בכלל ומתורגמנות משפטיות בפרט, אנשי טכנולוגיה ואתיקה, ונציגי ציבור. צוות זה יוכל לבחון את הפוטנציאל לשילוב מבוקר של טכנולוגיות תרגום, לרבות עריכת פיילוטס ייעודיים בליווי צמוד של מתורגמנים אנושיים, לצורכי השוואה, בקרה ולמידה. שילוב זה, ככל שיימצא מתאים לאחר בחינה מעמיקה, עשוי להרחיב את הנגישות להליכי תרגום איכותיים, ולתמוך במימוש זכות הגישה להליך משפטי שוויוני גם עבור דוברי שפות שאינן מיוצגות כיום באופן מלא. לטעמנו, כדאי שצוות זה אף ישקול מציעה לבחון גם היתכנות של הקמת גוף ממשלתי, אולי במתכונת של מנהלת, אשר ינהל את נושא התרגום על כל היבטיו ובהיקף ארצי.

אנו זמינות לפגישה ולשיח נוסף בנושא.

בכבוד רב ובתודה מראש,

עו"ד מיכל תגר, עו"ד משה קשלס, עו"ד ליעד סטרולוב, פרופ' עמרי ידלין - הפקולטה למשפטים ע"ש בוכמן, אוניברסיטת תל אביב*

ד"ר טניה ווינובה, ד"ר מיכל שוסטר, נרי סבנייה – חוקרות ומרצות בתחום התרגום וההנגשה הלשונית

עו"ד מיכל תגר - פקס 03-5251215 דוא"ל michaltadger@tauex.tau.ac.il

* בכתיבת הפנייה והמחקר המלווה השתתפו הסטודנטיות ירדן ועקנין ופרח חאגי' יחיא מהקליניקה לזכויות בעבודה בפקולטה למשפטים ע"ש בוכמן באוניברסיטת תל אביב.

העתקים :

מבקר המדינה, מר מתניהו אנגלמן.

חברי ועדת חוקה חוק ומשפט, כנסת ישראל.

ד"ר גיל לימון, המשנה ליועצת המשפטית לממשלה, משרד המשפטים.

עו"ד ענת מיסד-כנען, הסנגורית הציבורית הארצית.

עו"ד דינה דומיניץ, מתאמת המאבק בסחר בבני אדם, משרד המשפטים.